

w pracy społeczno-wychowawczej nauczyciela i szkoły. Wskazują na to wyniki pracy nauczycieli-regionalistów. Należałoby rozbudzać wśród nauczycieli zainteresowania i zamiłowania do takich prac, jak gromadzenie dokumentacji (np. kroniki szkolne, kroniki lokalne itp.), kolekcjonowanie pamiątek, wytworów kultury ludowej itp., opracowywanie małych monografii, udział w prowadzeniu regionalnych zespołów artystycznych oraz opieka nad regionalnym rzemiosłem artystycznym. Potrzebna jest w tym celu odpowiednia literatura oraz organizowanie różnego rodzaju kursów specjalnych (np. wakacyjne studia regionalne).

4. Kadra nauczycielska na Ziemiach Zachodnich jest w przeważającej mierze młoda wiekiem i stażem zawodowym. Wypływa stąd postulat umiejętności i racjonalnego doboru grona nauczycielskiego w poszczególnych szkołach. Powinno się dążyć do tego, aby w każdym zespole znajdował się nauczyciel starszy i doświadczony, który by pomagał młodszym kolegom w pracy i był dla nich przykładem i doradcą.

5. Zasadniczą kwestią jest również polepszenie warunków bytowych nauczycieli poprzez: a) zapewnienie im przez rady narodowe odpowiednich mieszkań, b) podniesienie uposażeń do poziomu grupy zawodów produkcyjnych. Należyte wykonywanie funkcji zawodowych oraz angażowanie się w pracy społecznej jest utrudnione w sytuacji, gdy nauczyciel zmuszony jest poświęcać dużo czasu i energii życiowej dla starań o poprawę własnych warunków materialnych (dodatkowe zajęcia zarobkowe poza szkołą, zabiegi o przydział mieszkania itd.).

Stopniowe uwzględnianie powyższych szczegółowych wniosków w sprawie sytuacji i roli nauczyciela na Ziemiach Zachodnich powinno się przyczynić do podniesienia jego autorytetu w środowisku i rangi społecznej zawodu nauczycielskiego.

Na sesji wysunięte zostały poza tym następujące postulaty:

6. Rady narodowe powinny szczególną troską otaczać oraz wysłuchiwać z uwagą i podejmować inicjatywy nauczycieli dotyczące ożywienia pracy szkolnej i rozwinięcia działalności społeczno-kulturalnej na ich terenie. Stałej pieczy wymagają budynki szkolne i ich urządzenie (zaopatrzenie szkół w odpowiedni i nowoczesny sprzęt, w pomoce naukowe, przedmioty użytku kulturalnego, jak radia, telewizory i in.).

7. Wiele pożytku przynieść może nauczycielom Ziemi Zachodnich współpraca i wymiana doświadczeń między szkołami pracującymi na Ziemiach Zachodnich i w województwach centralnych. Przyczyniłoby się to też do zacieśnienia więzi społecznej między młodzieżą i rozbudzenia zainteresowania problematyką Ziemi Zachodnich u młodzieży centralnej Polski. Wchodziłyby w rachubę wycieczki, korespondencja międzyszkolna, zawody sportowe, współzawodnictwo w wynikach nauczania itp.

8. Należy w dalszym ciągu zwiększać produkcję wydawniczą poświęconą opracowaniom regionalnym i upowszechniać ją w szkołach na Ziemiach Zachodnich, instytucjach i organizacjach społeczno-kulturalnych, towarzystwach regionalnych i in.

9. Celowe i potrzebne są przygotowania, ażeby w okresie najbliższych dwu lat zorganizować następną sesję naukową, poświęconą aktualnym sprawom szkolnictwa na Ziemiach Zachodnich, ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa średniego i wyższego.

Bożenna Chmielewska

SZKOLNICTWO I NAUCZYCIELE NA ZIEMIACH ZACHODNICH W PUBLIKACJACH INSTYTUTU ZACHODNIEGO

Rozwój oświaty i szkolnictwa na Ziemiach Zachodnich stanowi istotną część osiągnięć Polski Ludowej na tych terenach. Poniższe zestawienie bibliograficzne odpowiada na pytanie, w jakim zakresie i w jakiej formie zagad-

nienia związane z działalnością szkół i nauczycieli na Ziemiach Zachodnich znajdowały swoje odbicie w publikacjach Instytutu Zachodniego w ciągu piętnastolecia.

Specjalna sesja naukowa pt. Szkoła i nauczyciel na Ziemiach Zachodnich * ukazała m. in. wyniki badań nad problematyką nauczyciela i szkoły podstawowej, prowadzonych w Sekcji Socjograficznej IZ na podstawie materiałów gromadzonych w ciągu ubiegłych 2—3 lat. Przegląd dorobku wydawniczego Instytutu Zachodniego wykazuje, że zainteresowania sprawami szkolnictwa nie są w Instytucie nowe, że współpracownicy i korespondenci Instytutu, doceniając znaczenie odbudowywanej z gruzów i nowo organizowanej szkoły dla rozwoju społeczno-kulturalnego ludności i zespolenia Ziem Zachodnich z Macierzą, niemal od samego początku poświęcali wiele uwagi szkole i nauczycielom. Znajdowało to swój wyraz w szeregu prac ukazujących się na łamach „Przeglądu Zachodniego” (w bibliografii oznaczonego skrótowo PZ) oraz w innych wydawnictwach, przede wszystkim w pracach zbiorowych. W ostatnim czasie Instytut wydał osobną książkę, poświęconą zagadnieniu społecznej roli nauczyciela na Ziemiach Zachodnich (poz. 27). Dorobek Instytutu w tym zakresie jest pokaźny, zwłaszcza gdy się zważy, że swoiste zagadnienia pracy szkół i nauczycieli na Ziemiach Zachodnich w niewielkim tylko stopniu były w okresie 15-lecia uwzględniane w ogólnokrajowych wydawnictwach szkolnych i oświatowych¹.

W bibliografii, która jest zestawiona alfabetycznie, uwzględniłem prace dotyczące działalności szkół podstawowych, średnich i wyższych na Ziemiach Zachodnich (z pominięciem publikacji odnoszących się do szkolnictwa w innych częściach Polski, np. szkolnictwa poznańskiego, bydgoskiego, cieszyńskiego i in.) drukowane w okresie od 1945 r. do marca 1960 r. Wyszczególnione niżej pozycje w większości poświęcone są wyłącznie lub przede wszystkim interesującej nas problematyce, niektóre omawiają sprawy szkół równolegle z innymi dziedzinami życia społecznego i gospodarczego (np. poz. 11, 18, 20, 24, 25, 64).

Charakter prac uwidocznionych w bibliografii jest, rzecz zrozumiała, wielce różnorodny, i to zarówno pod względem naukowej wartości, jak i pod względem formy i rozmiarów. Mamy tu poważne opracowania naukowe obok stosunkowo drobnych przyczynków, artykułów publicystycznych i korespondencji. Znajdziemy też kilka sprawozdań okolicznościowych (np. poz. 21, 22, 48). Wszystkie te prace jednak znakomicie odzwierciedlają tradycje polskiej szkoły, trud nauczycieli i władz oświatowych na Ziemiach Zachodnich i wielki wysiłek państwa i społeczeństwa w dziedzinie odbudowy i rozbudowy szkolnictwa.

W zestawieniu przeważają prace sprawozdawcze o charakterze historycznym, przedstawiające sytuację wyjściową szkolnictwa na Ziemiach Zachodnich oraz wyniki pracy w pierwszych latach po wyzwoleniu (poz. 8, 28, 32, 34, 35, 38, 40, 45, 49 i in.) lub bilans osiągnięć 10-lecia, czy 12-lecia w po-

* Patrz w tym numerze artykuł B. Chmieliewskiej pt. Sprawozdanie z sesji naukowej, pt. Szkoła i nauczyciel na Ziemiach Zachodnich, s. 121.

¹ Pewien wyjątek stanowią pod tym względem pisma „Praca Szkolna” i „Praca Oświatowa” — ukazujące się w latach 1945—50 — które stosunkowo wiele miejsca poświęciły szkolnictwu i pracy oświatowej na tych ziemiach.

szczególanych województwach lub na terenie całych Ziemi Zachodnich i perspektywy rozwoju (poz. 5, 6, 19, 37, 52, 56, 60, 61 i in.). Dwie pozycje — to artykuły programowe, określające zadania i rolę szkolnictwa i nauczycieli na Ziemiach Zachodnich (poz. 26, 46). Znaleźć można również prace socjologiczne, w których dokonana została analiza roli szkoły i nauczyciela w procesach społecznych na Ziemiach Zachodnich (poz. 27, 36, 66), analiza zainteresowań kulturalnych nauczycieli obok przedstawicieli innych zawodów (poz. 10) lub które wnoszą materiał dla zagadnienia aktywności społecznej i kulturalnej nauczycieli na Ziemiach Zachodnich (poz. 9, 14, 16, 55, 65). Kilka pozycji dotyczy ważnego problemu upowszechniania wśród nauczycieli i pracowników oświatowych wiedzy o Ziemiach Zachodnich i budzenia wśród nich zainteresowania własnym regionem, które jest podstawą regionalizacji w pracy społeczno-wychowawczej nauczyciela (poz. 12, 31, 50, 51, 57, 65).

1. Z. Bednorz, Izba szkolna najlepszą izbą kultury, PZ 1946, nr 6, s. 569—571.
2. Z. Bednorz, Odbudowa i budowa szkół na Śląsku, PZ 1948, nr 6, s. 628—631.
3. J. Budkowska, Studium prawno-administracyjne w Olsztynie, PZ 1949, nr 3/4, s. 275—276. [Osobne odbicie w:] Komunikaty 1949. [Wyd.] Stacja Naukowa Instytutu Zachodniego w Olsztynie. Instytut Mazurski, s. 86—87.
4. A. Bukowski, Możliwości gospodarcze Pomorza Zachodniego i perspektywy naukowe Szczecina, PZ 1947, nr 10, s. 868—871.
5. G. Chmarzyński, M. Gładysz, S. Golachowski, Region opolski, Odbudowa oświaty i kultury. [W pracy zbiorowej pod redakcją Kazimierza Popiołka, Mieczysława Suchockiego, Seweryna Wysloucha, Stanisławy Zajchowskiej:] Górny Śląsk, Poznań 1959, cz. 2, s. 209—211. Ziemia Staropolski, t. V.
6. G. Chmarzyński, M. Gładysz, S. Ziemia, Region bytomsko-katowicki. Oświata i kultura. [W pracy zbiorowej...] Górny Śląsk, j. w., s. 36—38.
7. E. Cieślak, S. Gierszewski, Z życia organizacyjno-naukowego Gdańska, PZ 1957, nr 2, s. 298—300.
8. H. Dąbrowski, Przejawy życia kulturalnego i szkolnictwo. [W pracy zbiorowej pod redakcją Stanisławy Zajchowskiej, Marii Kielczewskiej-Zaleskiej:] Warmia i Mazury, Poznań 1953, cz. 2, s. 334—347. Ziemia Staropolski, t. IV.
9. S. Dulewicz, Burmistrz z Darłowa, PZ 1958, nr 3, s. 82—94. [Fragmenty wspomnień nauczyciela-burmistrza].
10. S. Dziecielska, Jak organizuje swój wolny czas inteligencja miasta powiatowego na Ziemiach Zachodnich? PZ 1959, nr 3, s. 110—126.
11. H. Edel-Kryński, Osiągnięcia gospodarcze i kulturalne województwa gdańskiego, PZ 1954, nr 9/10, s. 78—108. [O szkolnictwie na s. 102—105].
12. W. Gębik, Dziesięciolecie starań o upowszechnienie wiedzy o historii i kulturze ziemi warmińsko-mazurskiej, PZ 1957, nr 4, s. 459—466.
13. J. Gierowski, La vie intellectuelle de Wrocław (1945—1948), Revue Occidentale 1948, nr 2, s. 233—237.
14. J. Gruchała, Próba pracy kulturalno-oświatowej i badawczo-naukowej w Pile, PZ 1957, nr 1, s. 140—142.
15. T. Grygier, Oświata w województwie olsztyńskim, PZ 1957, nr 4, s. 466—471.
16. F. Iwanowski, Bibliotekarz z Barczewa, PZ 1958, nr 4, s. 306—315. [Fragmenty wspomnień nauczyciela, działacza kulturalno-oświatowego].
17. W. Januszewski, Wołamy o pomoc dla bursy szkolnej na Dolnym Śląsku, PZ 1947, nr 7/8, s. 669—671.
18. Z. Januszko, Przeobrażenia i osiągnięcia gospodarczo-społeczne województwa olsztyńskiego, PZ 1954, nr 9/10, s. 109—133. [O szkolnictwie na s. 128—129].

19. F. Jordan, Oświata i kultura w województwie szczecińskim i koszalińskim, PZ 1954, nr 9/10, s. 38—54.
20. W. Kaczorowski, J. Zajchowski, Osiągnięcia gospodarcze i kulturalne terenów odzyskanych Górnego Śląska, PZ 1954, nr 11/12, s. 354—380. [O szkolnictwie na s. 376—378].
21. J. Kocik, Obchód 30-lecia szkoły polskiej na ziemi złotowskiej, PZ 1959, nr 3, s. 196—198.
22. J. Kocik, Potrójny jubileusz w Głomsku, PZ 1959, nr 5, s. 165—166. [25-lecie pracy zawodowej nauczycieli pow. złotowskiego].
23. W. Kowalenko, Szczecińskie Towarzystwo Naukowe na tle swego środowiska, PZ 1958, nr 2, s. 422—425.
24. B. Krygowski, S. Zajchowska, Ziemia Lubuska. Opis geograficzny i gospodarczy, Poznań 1946, Biblioteka Lubuska nr 2. [O szkolnictwie ogólne dane na s. 67—68 oraz informacje z poszczególnych powiatów na s. 98, 101—102, 115, 116, 129, 138, 149—150, 161, 176, 190, 206, 221—222, 234, 246, 257, 265].
25. Z. Krzyżaniak, Osiągnięcia gospodarcze i kulturalne województwa zielonogórskiego, PZ 1954, nr 11/12, s. 402—424. [O szkolnictwie na s. 417—418].
26. S. Kulczyński, Naukowa i społeczna rola szkolnictwa wyższego na Ziemiach Odzyskanych, PZ 1947, nr 1, s. 1—11.
27. A. Kwilecki, Rola społeczna nauczyciela na Ziemiach Zachodnich w świetle pamiętników nauczycieli-osadników, Poznań 1960, s. 124. Ziemia Zachodnie, Studia i Materiały, nr 3.
28. W. Lachnitt, Siew kulturalny rzucony. [W pracy zbiorowej pod redakcją Janusza Deresiewicza:] Pomorze Zachodnie, Poznań 1949, cz. 2, s. 263—294. Ziemia Staropolski, t. II. [Oświata i życie kulturalne].
29. W. Maisel, II Studium Pomorzoznawcze w Koszalinie, PZ 1959, nr 6, s. 428—430.
30. M. Markowski, Diariusz faktów kultury śląskiej 1945—1946. (Rok 1945:) PZ 1950, nr 3/4, s. 264—288; (Rok 1946:) nr 5/6, s. 477—501. [M. in. dane z dziedziny szkolnictwa i oświaty].
31. T. Mikulski, Dwa dni w Karpnikach, PZ 1946, nr 9, s. 791—793. [O kursach naukowo-informacyjnych dla nauczycieli i pracowników oświatowych Dolnego Śląska].
32. T. Mikulski, Nauka polska nad Odrą, PZ 1946, nr 3, s. 283—285.
33. T. Mikulski, Pod wezwaniem przeszłości, PZ 1946, nr 2, s. 196—197. [O katedrze literatury polskiej na Uniw. Wrocławskim].
34. T. Mikulski, Rachunki wrocławskie, PZ 1947, nr 1, s. 74—78. [O wrocławskim środowisku naukowym].
35. T. Mikulski, Szczepimy nowe pędy. [W pracy zbiorowej pod redakcją Kiriya Sosnowskiego, Mieczysława Suchockiego:] Dolny Śląsk, Poznań 1948, cz. 2, s. 455—479. Ziemia Staropolski, t. I. [Oświata i życie kulturalne].
36. S. Nowakowski, Adaptacja ludności na Śląsku Opolskim, Poznań 1957. Ziemia Zachodnie, Studia i Materiały, nr 1. [Rozdział:] Czynniki adaptacji. Szkoła, s. 126—129.
37. Odbudowa Ziemi Odzyskanych (1945—1955). Praca zbiorowa pod redakcją K. Piwarskiego, S. Zajchowskiej, Poznań 1957. Ziemia Staropolski, t. VI. [Osiągnięcia oświatowe i kulturalne w rozdziałach:], W. Kaczorowski, J. Zajchowski: Górny Śląsk, s. 74—87; A. Wrzosek: Dolny Śląsk, s. 123—128; Z. Krzyżaniak: Ziemia Lubuska, s. 185—192; W. Myślenicki: Pomorze Zachodnie. Województwo szczecińskie, s. 266—290; J. Jabłoński, J. Dąbrowski, T. Kraszewski, W. Rączkowski: Pomorze Zachodnie. Województwo ko-

- szalińskie, s. 328—335; H. Edel-Kryński: Pomorze Gdańskie, s. 401—409; St. Gwiżdżiński: Warmia i Mazury, s. 475—478.
38. M. Pelczar, Bilans roczny szkolnictwa gdańskiego, PZ 1946, nr 5, s. 465—467.
 39. M. Pelczar, Ośrodek nauki polskiej na wybrzeżu, PZ 1946, nr 2, s. 183—185.
 40. M. Pelczar, Rozwój wyższych uczelni Gdańska, PZ 1947, nr 5, s. 435—436.
 41. I. Pietrzak-Pawłowska, Placówki naukowe Olsztyna, PZ 1947, nr 7/8, s. 652—654.
 42. K. Pietrzak-Pawłowski, Promieniowanie kulturalne Olsztyna, PZ 1946, nr 10, s. 864—867.
 43. K. Pietrzak-Pawłowski, Repolonizacja kulturalna ziemi warmińsko-mazurskiej, PZ 1946, nr 7/8, s. 694—696.
 44. M. Pollak, Biuro Ziem Odzyskanych w Ministerstwie Oświaty, PZ 1958, nr 5, s. 79—98.
 45. M. Pollak, Osiągnięcia na polu oświaty i szkolnictwa na Ziemiach Odzyskanych, PZ 1947, nr 3, s. 224—230.
 46. K. Popiołek, Rola nauczyciela na Ziemiach Odzyskanych, PZ 1946, nr 4, s. 380—384.
 47. S. Prowans, List rektora Politechniki Szczecińskiej, PZ 1959, nr 3, s. 199—200. [Dane dot. Politechniki Szczecińskiej, w związku z artykułem S. Telegi. Zob. S. Telega].
 48. W. Sauter, Obchód 30-lecia szkolnictwa polskiego na ziemi babimojskiej i międzyrzeckiej, PZ 1959, nr 3, s. 194—196.
 49. W. Sauter, Oświata. [W pracy zbiorowej pod redakcją M. Sczanieckiego, S. Zajchowskiej:] Ziemia Lubuska, Poznań 1950, s. 502—514. Ziemia Staropolski, t. III.
 50. W. Sauter, Wakacyjne Studium Naukowe o Ziemi Lubuskiej, PZ 1959, nr 6, s. 425—428.
 51. S. M. Sawicka, Akcja oświatowa i opieka nad zabytkami, PZ 1946, nr 5, s. 475—477.
 52. E. Serwański, Kultura Ziem Zachodnich. [W pracy zbiorowej:] Polskie Ziemie Zachodnie, Poznań 1959. Prace Instytutu Zachodniego nr 26. [Rozdziały:] Szkolnictwo podstawowe i średnie, s. 246—249. Szkoły wyższe i nauka, s. 249—259. [Zob. także w przekładzie angielskim:] Polish Western Territories, Poznań 1959, s. 239—252 [i w przekładzie francuskim:] Les Terres polonaises de l'Ouest, Poznań 1959, s. 276—290.
 53. P. Smolarek, Szczecińskie środowisko badań historycznych, PZ 1954, nr 9/10, s. 55—67.
 54. M. Suchocki, Szkoły tysiąclecia na Ziemiach Zachodnich, PZ 1959, nr 3, s. 3—7.
 55. A. Szyperski, Praca kulturalno-oświatowa w Wałbrzychu, PZ 1949, nr 5/6, s. 513—516.
 56. A. Szyperski, Szkolnictwo zawodowe w Wałbrzychu w latach 1945—1957, PZ 1958, nr 2, s. 410—417.
 57. K. Ślaski, Wakacyjne Studium Naukowe Pomorzoznawcze w Koszalinie, PZ 1958, nr 5, s. 233—234.
 58. W. Taszycki, Toruń czy Gdańsk. Rzecz o uniwersytecie pomorskim, PZ 1946, nr 4, s. 376—378.
 59. S. Telega, Odpowiedź na list rektora Politechniki Szczecińskiej, PZ 1959, nr 5, s. 167—171.
 60. S. Telega, Stan, potrzeby i perspektywy nauki w Szczecinie (artykuł dyskusyjny), PZ 1959, nr 1, s. 25—46.

61. K. Trzebiatowski, Szkolnictwo i problemy oświatowo-kulturalne w województwie koszalińskim w latach 1945—1957, PZ 1959, nr 1, s. 125—145.
62. K. Trzebiatowski, Wpływ oświaty na kształtowanie się struktury ludnościowej w woj. koszalińskim (1945—1958), PZ 1959, nr 3, s. 87—100.
63. Z. Wojciechowski, I Toruń, i Gdańsk, i Szczecin, PZ 1946, nr 4, s. 378—379.
64. A. Wrzosek, Osiągnięcia gospodarcze i kulturalne województwa wrocławskiego, PZ 1954, nr 9/10, s. 381—401. [O szkolnictwie na s. 396—398].
65. E. Zachaś, Studium Regionalne w Trzciance, PZ 1959, nr 1, s. 213—221.
66. K. Żygulski, Adaptacja dzieci repatriantów w szkole na Ziemiach Zachodnich, PZ 1958, nr 5, s. 117—126.

ANDRZEJ KWILECKI